نووسینی د . زاهیر سوران

11 ی ئەیلولی 2004 .

ڤایرۆسی کۆکساکی
(Coxsackieviruses)

ئەم ڤایرۆسە دەبێتە هۆی کۆمەڵێ سۆی جیاواز کە لە جیهاندا بلاَون .

هۆزانی

هەروەکو پێشتر ئاماژەمان کرد ئەمیش لە کۆمەڵێ ئینتێرۆڤایرۆس . لە خێزانی پیکۆرنە ڤایرۆس ، ناوکە ئەسیدی RNA هەیە ولە نێوان 25–30 نانۆمیتردایە . ڤایرۆسەکە دەبێتە هۆیی نەخۆشییەکی گرنگ لەمنداڵی ساوادا . تا ئیمرۆ نزیکەی 30 جۆری سیرەمی ڤایرۆسەکە دۆزراونەتەوە دەکرێن بە 2 کۆمەڵەوە :

1 – کۆمەڵی A ،32 جۆری سیرەمی هەیە ، هەندێکیان تایبەتن بە مرۆڤ و هۆی پەردە سۆی مێشك ، سۆی کۆئەندامی هەناسە ،سۆی لووت وگەروو ، شەپلەداری ، نەخۆشی دەست – پا – دەم ن. هەندێکجار دەبنە هۆی سکچوون Reye، یان نەخۆشی Guillein Barre.

2– کۆمەڵی B, 6 جۆری سیرەمین (هەموویان تایبەتن بە مرۆڤ و وەك جۆری پێشو وان) . ئەم جۆرەیان دەبێتە هۆی سۆی پەنکریاس ، پەردەسۆی دلّ ، زەردوویی لە منداڵ وپیردا، سکچوون ، نەخۆشی بێهێزی و لاوازی ماسولکە ....تاد .

لە ساڵی 1948 دا لە گوندی Coxsackie ی نزیك شاری نیویۆرك دا ڤایرۆسە کە لە پیسایی منداڵێکی نەخۆشی ئەو گوندەدا دۆزرایەوە وپاشتر نێوی کۆکساکی لێنرا (1) .

پەتازانی

ڤایرۆسە کە لە هەموو جیهاندا بلاَوە دەبێتە هۆی سۆی ترسناك . زۆر جاران ڤایرۆسە کە لە مرۆڤی نەخۆش ولەش ساخیشدا جیاکراوەتەوە (بەتایبەتی لە ساوادا) لە وەرزی هاوین وپایزدا دەردەکەوێت 48٪ ی بارەکاندا ڤایرۆسەکە لە گەروودا جوداکراوەتەوە . سەرچاوەی سۆ کە ئەو کەسانەن بە سەرزارەکی لەش ساغن یان هەڵگری ڤایرۆسەکەن .

رێگاکانی گواستنەوە

– رێگای هەرس ، پیسایی بۆ دەم

ڤایرۆسەکە ماوەیەکی زۆرلە گەڵ پیسایدا دەکرێتە دەرەوە .

– رێگای هەناسە .

قەڵەباڵغی باخچەی منداڵان و نێو خێزان هۆکاری یاریدەدەری گواستنەوە وبلاَوبوونەوەی ڤایرۆسەکەن.

ئەوەی راستی بێت سەلمێندراوە جۆرەکانی A3/4/5/6/B3/4 زێدە تربلاَون ڤایرۆسەکە لە خوێن ، مێشك ، دلّ شلەی نێو لەش ، پەردەی دەرەوەی دلّ ، گورچیلەو پەنکریاسدا جوداکراوەتەوە .

نیشانەکانی

بە پێی جۆری سیرەمی ڤایرۆسەکە سوك وکوتوپری نەخۆشییەکە جیاوازە :

ڤایرۆسی جۆری A: ئەم جۆرە زیاترجۆری سیری 8،6،5،4،3،2 و10 دەگرێتەوە .

جۆرەکانی 10، 21، 23، 24 دەبنە هۆی سۆی کۆئەندامی هەناسەی سەرەوە . ماوەی کرکەوتنی ڤایرۆسەکە لە نێوان 2–10 رۆژدایە . هەندێك جار نەخۆشییەکە لە شێوەی بلاَوبوونەوەدا دەبینرێت ، بە زۆریش منداڵ تووش دەبێت . سەرەتا نەخۆشییەکە بەتا ، گەروو ئێشان ، رشانەوە ،ژانە سەر، ژانە سك ژانکردنی ماسولکە دەست پێدەکات ، هەندێك جار منداڵ تووشی گەشکە دەبێت . پاش 10–20 رۆژان ناوپۆشی مەلاَشوو بلقی بچوکی لێ دێت ، لە بەر تەڕی و شێداری بلقەکان خێرا کێم دەکەن ئەمانیش بە پێکهاتوویەکی سور دەورە دەدرێن . نەخۆش ئارەزووی خواردنی نامێنێت و زمان بەڵغ دەگرێت ، زۆرجاران لە 2–3 رۆژدا برینەکان چاکدەبنەوە و (تا) نزم دەبێتەوە . لە زۆربەی زۆری بارەکاندا نەخۆشییەکە چاك دەبێتەوە .

دەستنیشانکردن

بوونی ئەو نیشانانەی کە پێشوو تر باسکران و جوداکردنەوەی ڤایرۆسەکە زۆر گرنگن .

نەخۆشی ژانە ماسولکە (نەخۆشی Bornholm)

لە ساڵانی 1930 و 1934 دا نەخۆشییەکە لە دانیمارك و وڵاتە سکەندەناڤیەکاندا بڵاوبووە ، هۆی نەخۆشییەکە ڤایرۆسی جۆری B یە . ڤایرۆسەکە لە 3-5 ڕۆژدا کردەکەوێت . نیشانەی سەرەکی نەخۆشییەکە لە پڕ بە تا ، ژانە سەر, ژانکردنی (گرژبوونەوەیان) ماسولکەکانی سنگ وسك دەست پێدەکات . لە منداڵدا ئازارەکە زیاتر دەداتە سك وکەمێك گرژبوونی ماسولکەی سکی لەگەڵدایە . لە 4-7 ڕۆژدا نامێنێت وەلی هەندێك جار دەردەکەوێتەوە . زۆرجار منداڵ تووشی هێڵنج و ڕشانەوە و گەشکە دەبێت .

ناوپۆشە سۆی دڵ

هۆی نەخۆشییەکە ڤایرۆسی جۆری Bیە ، نەخۆشییەکی ترسناکە ، زۆر جار دەبێتە هۆی مردنی منداڵی ساوا ، منداڵ تووشی تا ، هەناسەتوندی ، شین بونەوەی ڕووخسار ، زیاد بونی لێدانی دڵ ، ونبوونی لێدانی دڵ و ئەبلق بوون دەبێت و خێرایی دەمرێت . گەر ڤایرۆسەکە تووشی ژنی سك پڕ ببێت ئەوا دەبێتە هۆی لە دایك بوونی منداڵێکی ناتەواو .

رووپۆشە سۆی دڵ

ڤایرۆسی جۆری B 3-5 دەبێتە هۆی ئەم جۆرە سۆیە .

مێشکە پەردە سۆ

هەندێکجار هەردوو جۆرە ڤایرۆسەکە (A-B) دەبنە هۆی سۆکە لم بارەدا نیشانەکان بریتین لە : تا، ژانە سەر ،ژانکردنی ماسولکەی لەش ،جاری وایە گەرووش ژان دەکات .

کەللە دەمارە سۆ

سۆی کەللە دەماری ژمارە 7 (دەماری ڕووبزوێن) و شەپلەداری دەمارەکە . لەوانەیە ڤایرۆسەکە ببێتە هۆی سکچوونی زۆر توند ، زەردوویی ،یان گورچیلە یان پەنکریاس .

سۆی توند

بەگشتی ڕێژەی سۆکە باشەو لە زۆربەی بارەکاندا نەخۆش چاك دەبێتەوە . بەدەگمەن سۆی دیواری ناوەوەی دڵ ومێشك دەبێتە هۆی مردنی ساوا .

دەستنیشانکردن

دەستنیشان کردنی سۆکە زۆر سەختە چونکە نیشانەکانی سۆکە جۆراو جۆرن ،هەرچەندە تێستی سیرەمی دژە تەنی IgM بەرز دەبێتەوە وەلی دەتوانین بڵێین کە تەنیا جیا کردنەوەی ڤایرۆسەکە لەدەستنیشانکردنی نەخۆشییەکە دڵنیامان دەکات .

چارەسەرکردن

زۆر پێویستە نەخۆش جیا بکرێتەوە و بحەوێتەوە ودەرمانی دژ بە نیشانەکانی سۆکەی بدرێتێ ،چونکە دەرمان نییە ڤایرۆسەکە لەناوبەرێت .

سەرچاوەکان

1- د. زاهیر سوران . نەخۆشییە درمەکان ، بەشی حەوتەم ، چاپی یەکەم ، سلێمانی- کوردستان ، 2004 .

References

1.Marin GH. Voiculescu –Coxackievirus- In :Infectious Diseases .Medical eds. Bucharest 1991:72:330-337.
2.John F Modlin Coxackieviruses Echoviruses &Newer enteroviruses In :Principles &practics of Infectious Diseases 1995:1961964-1975.
3.Lake AM et al: Enterovirus infections. J Pediart. 1976:89:787.
4.Grififths PD et al :Coxackie B virus infections & myocardical infection .Lancet 1980:1:1387
5.Tomas Bergstrom Virus infektioner Klinik diagnostik och behandling Glaxo Well come Sweden 1997 .